

Podivné dědictví

CO VŠECHNO Z LET 2020–2022 V SKRYTU PŘETRVÁVÁ?

Žijeme v době, kdy od revoluce v roce 1989 uplynulo třicet čtyři let a stává se už záležitostí pamětníků a oslav – sotva najdeme člověka pod pětáctyřicet, který by si ještě strukturu a fungování komunistického státu reflektovaně pamatoval, což je dál oslabováno i tím, že vyčerpaný a měkcnoucí komunistický režim už do světa dětí příliš intenzivně neinheroval. Všichni se k odkazu tehdejšího 17. listopadu obecně a Václava Havla jako člověka a myslitele speciálně dnes nadšeně hlásíme, ale je dobře vědět, že v lidských dějinách je spíš pravidlem než výjimkou, že skořápky a nálepky zůstávají, ale obsahy se mezitím mění, někdy dost radikálně. Bylo zapotřebí hodně tvůrčí fantazie a „dobré vůle“, aby se uvěřilo, že inkviziční praxe je bytostným naplněním myšlenkového odkazu Ježíše z Nazareta. Ne že by snad v současné době zašly už poměry tak daleko, ale nelze přehlédnout, že zhruba od roku 2010 už u nás a v západním světě obecně jde „dějinné kyvadlo“ na druhou stranu, byt zpočátku se posuvalo jen pomalu.

Vzhledem k tomu, že za revoluce 1989–1990 se ono dějinné kyvadlo v našich zemích v podstatě zcela náhle a zcela radikálně zhouplo ve směru svobody projevu, svobody podnikání, důvěry ve schopnosti jednotlivce a odvahy k životu a k riziku, bylo v jistém smyslu zděsující během „virové psychózy“ v letech 2020–2022 přihlížet tomu, jak se celková společenská atmosféra bleskově změnila v pravý opak téhož. A to k jedné centrální „státní“ pravdě, potlačování drobného podnikání, nedůvěře vůči schopnostem jednotlivce a vůči jeho odpovědnosti za sebe samého, ústící do striktního dirigismu, glorifikace naprostého nedostatku odvahy a děsu z jakéhokoli rizika, k ztotožnění odpovědnosti s absolutní poslušností. Nejpregnantněji by se to dalo vyjádřit slovy, že rok 1989 měl k Osudu i člověku důvěru, dnešek ji zcela ztratil a chce se, opět ale „lidskými silami“, proti Osudu, životu i budoucnosti „posichrovat“ a opevnit.

Po roce 2022 sice mimořádná opatření zmizela, ale obávám se, že rok 2020 je v životě západ-

STANISLAV KOMÁREK

biolog a filozof

Generální stávká. Plzeň
27. listopadu 1989.
Foto: Profimedia.cz

ních společností a možná i celé planety podobným předělem, jako byl rok 1914, byť bez „velké“ války a potoků krve jako tenkrát (ostatně i výše zmiňovaná revoluce byla „sametová“ – na lampy, jak bývalo za revolucí obecně zvykem, nebyl pověšen doslova nikdo). Bez náležitého dějinného odstupu nelze takovou věc dosud úplně posoudit, současníci jen v nejdřívších případech dokážou poznat věci skutečně klíčové od těch, co beze stopy pominou. Máme sice dál pluralitní strukturu státu a ta v základních rysech funguje, ale kolik z myšlenkového dědictví let 2020–2022 v skrytu přetrvává a postupně se dostane na povrch? Člověk vždy nějak podvědomě touží po tom, co nemá, po éře svobody si přeje její opak – svobodu také nelze zdědit, jenom vždy znovu vybojovat. V letech 2020–2022 také šlo o lekci čímsi velmi připomínající roky 1969–1970 – zde ovšem nedošlo k cizímu zásahu zvenčí, pomíneme-li virus sám, ale disciplinaci „zevnitř“, což bylo na celé věci nejvíce skličující. Za kousek domnělé jistoty jsme tehdy dali svobodu celou. V roce 1989 jsme volnost chtěli i s nebezpečím, že komunisté začnou střílet, též i poté, až přijdeme o pracně vysezená a „posichovaná“ místa a dekrety z „VUMLŮ“, či s nebezpečím, že při podnikání zkrachujeme – dnes adorujeme jistotu na každém kroku a přáli bychom si stát v zásadě jako luxusnější vydání drubežářské farmy: s dnešním vyladěním by se možná na struktuře minulého režimu udělaly pouze kosmetické úpravy a v základech by se ponechala. Vliv státu je stále větší a na celém Západě sílí volání po jedné centrální pravdě, „aby se dělalo, co se dělat má“. Ne že by devadesátá léta své vlastní „spásné“ pravdy neměla, týkaly se ovšem hlavně ekonomiky a volného trhu.

Zlepšení po roce 1989 bylo jistě zcela neobyčejné, ač bylo nutné se vyrovnat s tím, že zdravý rozum musel někdy ustoupit formálnímu právu, smysl věci zisku nebo výši obodování, veřejný prostor a později internet jsou zaneřáděny vlezlými reklamami a celá řada nejlepších „tržních trháků“ byly věci zjevně neúčinné typu někdejších Rubikových kostek a „zvířátek“ Tamagoči či později počítačových her. Je smutnou skutečností, že vláda peněz, jakkoli je čímsi neradostná, neosobní a znevolňující, nevede k ideologickým rozkolům, protože peníze jsou jedny a „všichni chtějí vlastně totéž“, zatímco ideje je mnoho a vedou do „svatých válek“ nutně. Sebezáslužnější myšlenka se neustálým propagandistickým a reklamním rozpatláváním stává prázdnou a škodlivou frází. Teď se naše společnost i svět jako celek začínaly měnit opět: zas bude

Arthur Koestler.
Foto: Profimedia.cz

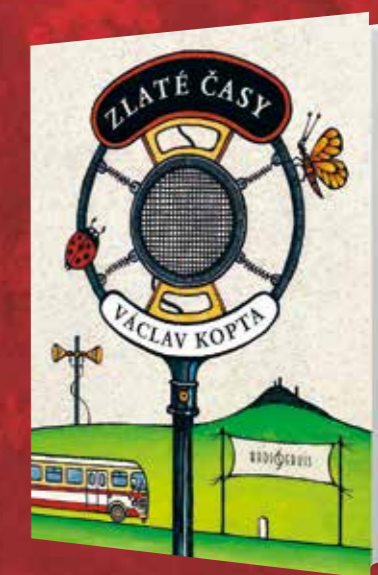
**ZA KOUSEK DOMNĚLÉ
JISTOTY JSME
TEHDY DALI
SVOBODU CELOU.**

třeba „dělat to jediné správné“, či to aspoň věrohodně předstírat. Arthur Koestler kdysi napsal, že všechny společnosti dovedou poměrně dobře čelit asociálním žvlům typu zlodějů či loupežníků, ale bohužel žádná se neumí bránit těm, kdo si přejí jiné spáset, zachraňovat či napravovat a kteří způsobili v historii nesrovnatelně více béd.

Naděje naší generace se v rámci běhu světa sice rozvinuly, ale postupně povadly a zčásti byly odmítnuty. Vidím životní snažení celé naší disidentské a emigrantské vlny v některých směrech v troskách (byl to ve 20. století úděl v podstatě všech a není důvodu si obzvláště naříkat: „starorakušané“ to zažili v roce 1918, masarykovci 1938, nacisté 1945, podnikatelé a sedláci 1948, stalinisté 1968, komunisté-prospěcháři 1989). Rok 1989 a léta následující by se z pohledu roku 2020 a pozdějších let jeví jako vláda neodpovědných chaotů, s rozkrádáním „národního majetku“, absencí jistot, kázně a řádu, s nastupující zločinností a nekorektností na všech frontách. Duch roku 1989 byl, v pokračování toho šedesátých let (nový režim vedli v podstatě zestárlí osmašedesátníci), ke státu a „plnění posvátných povinností vůči němu“ bytostně nedůvěřivý. Havel mluvil o „nepolitické politice“. Rok 2020 nastolil přesný opak tohoto trendu. Výhody, které státní zřízení skýtá, jsou na první pohled jasné každému, problém je ten, že ve střední Evropě je už od josefínské éry státu jaksi „příliš mnoho“. Po roce 1989 jsme se domnívali, že zánik komunismu a nástup pluralismu a kapitalismu je přirozeným vývojem světa, ne věcí vkusu a názoru. Bezprostřední svědkové a aktéři devadesátých let u nás se dnes mohou někdy cítit podobně zbytečně jako jaguár, jemuž už vypálili celý prales, i když on sám je stále ještě živ – bez svého biotopu ale může tak nanejvýš jít za trochu fašírky do cirkusu či se zabroušenými zuby a drápy do dětského koutku, aby si ho naši nejmenší mohli bez rizika pohladit.

Zatímco po dlouhou dobu byli daleko za rozumnou hranicí obdivování a medializování „rebelové“ a každý sebemenší a sebehloupejší projev negativismu a odporu proti státní autoritě byl široce medializován, přešvihlo kyvadlo v roce 2020 ve velmi krátké době v oslavu bezpodmínečné poslušnosti, která se netáže, v jakési celonárodní cvičení v disciplíně, strachu a delegování odpovědnosti na jiné. K návratu zpět sice po roce 2022 došlo, ale jestli se něčeho bojím, je to další růst etatismu v propletení s nějakou spásnou ideologií. To, že už jsem starý a stále jasněji vidím, že náš pobyt na světě je povahy spíš krátkého výletu, mne obav tak úplně nezabavuje. ■

Tituly pro každého

Prodejna Českého rozhlasu | Praha 2, Vinohradská 12 | otevírací doba po-pá 9-19, so 10-18, ne 10-16

Radioteka.cz
Český rozhlas